

"Правосуддя" як базовий концепт роману Фрідріха Дюрренматта

Фрідріх Дюрренматт впевнено входить в двійку найпопулярніших письменників Швейцарії ХХ-го століття. "Правосуддя" – його пізній роман і, з моєї точки зору, роман вдалий в усіх відношеннях, незважаючи на те що деякі підходи автора не можуть не викликати заперечення.

Найголовнішою проблемою нашої дійсності – парадокс, який виступає як феномен мислення, стверджував Фрідріх Дюрренматт. Особливими способами мислення, гротескно-парадоксальними образами він, ніби, розвіював усталені уявлення, торкався нечистої совісті обивателя, розхитував підвалини бездумного самовдоволення технічною цивілізацією, лякав байдужих і лінивих духом можливим "кінцем світу" [7,с.38]. Часто Ф.Дюрренматт зауважував, що він спадкоємець європейського Просвітництва. Він хотів пояснити встановлену "модель" світу, але не до кінця. Адже, світ повністю витлумачений – річ доволі нудна. Як літературний сюжет – детективний, або психологічний. Людська душа завжди буде у пошуках не тільки розв'язання загадок, але вона й прагне таємниць та секретів, які наповнюють життя дивовижним сенсом.

Рання творчість Дюрренматта народилася з відчаєм і проти війни, яка зруйнувала світ письменника, де панували релігія, патріотизм, політика і принципи. Автор не був учасником війни, але бачив на власні очі зло, яке завдавали нацисти [8]. Незважаючи на те, що Швейцарія, в порівнянні з іншими країнами не перенесла згубних наслідків Другої світової війни, її становище було складним. Її оточували фашистські держави, і вона потребувала вугілля і зерна. Таким чином, нейтральність Швейцарії зіграла з нею злий жарт.

Як писав Дюрренматт про політику і Швейцарію, "вся структура Швейцарії є чимось, що є фасадом, а за ним сила, яка ховається, яка робить задоволене обличчя. Це дуже тривожна Швейцарія, яку я бачу. З політичної точки зору, це Швейцарія, в яку потрібно вірити, але в дійсності вона є чимось зовсім іншим. А мої історії базуються на тому, що я добираюся до істини".

Якщо звернутися до перших прозаїчних творів Дюрренматта, можна відзначити, як автор підкреслює подвійність положення свого героя: він може стати і катом, і жертвою або – такий поворот ще більш імовірний – він кат, страж, охоронець і жертва одночасно. Таким чином, провідними темами творчості письменника в його ранній творчості є:

- взаємини судді і обвинуваченого;
- жертва і кат;
- справедливість і насильство;
- різні бунти і спроби анатомування зла і т. д. [1, с. 25].

На думку швейцарського літературного критика Беда Аллеманна, "можна сказати без перебільшення, що немає жодного твору у Дюрренматта, де б кат не грав ключову роль в

твори” [2, с. 142]. Але іноді вже в назві самого твору можна зустріти поняття “кат”, як, наприклад, в назві кримінального роману “Суддя і його кат”.

Людина заблукала не тільки в заплутаних ходах Ф. Дюрренматта – вона в'язень часу і в'язень власної свідомості. Ранні оповідання Дюрренматта відрізняє хиткість кордонів між реальністю і внутрішнім станом героя: світ постає як картина заплутаної і болісної свідомості людини. [5, с. 39]

У своїх творах автор представляв суспільство як анонімну систему управління, в якому не представлялося можливим прийняття будь-яких особистих рішень, в якому також не існувало будь-якої особистої провини. Люди в події є взаємозамінними. Не люди погані, погана сама система, яка підтримує корупцію і сприяє брехливості [3, с. 292].

Дюрренматт творить, зберігаючи незмінну дистанцію до матеріалу. Своїм завданням він вважає зобразити строкатий, барвистий, суперечливий, що не піддається систематизації світ, світ, який він, як художник, інтерпретує в своїй творчості [1, с. 252].

Близькі Дюрренматту герої часто виявляються в двозначній ситуації. Серйозні рішення, які вони приймають, виявляються безглуздими в зв'язку з непередбаченим поворотом подій. Сам Дюрренматт говорить про те, що “кожен твір, який створюється, можна прочитати двояко. Кожне слово, навіть в Біблії, можна прочитати двояко” [4, с.210].

Відхилення від звичайної, очікуваної схеми стає основною ознакою усіх детективів Дюрренматта. Він використовує форму детективного роману як ігровий матеріал, руйнуючи суворий канон класичного жанру, і створює свою особисту оригінальну модель детектива [6, с.5]. За допомогою детектива письменник заперечує можливість раціонального і планомірного пояснення дійсності і дає простір випадковим, непередбачуваним і неймовірним подіям (“Підозра”, “Обіцянка”).

Виводячи вбивство за межі окремого конфлікту між окремими особами, Ф.Дюрренматт змушує нас замислитися у тому числі і над природою власних вчинків. Практично кожен з персонажів його творів, як і кожна людина, має вибір: пробачити чи мстити, забути чи згадувати все життя, виступити за законність чи проти, залишити совість і душу чистими чи заплямувати злочинами проти людей. Не дарма існує поняття, що кожен злочин тягне за собою інший злочин, за який все ж доведеться відповідати.

Автор не вважав, що мистецтво може і має право виносити вирок дійсності. “Мистецтво – не суд, а драматург – не суддя. Митець може лише поставити проблему, глядач може замислитися над сформульованою проблемою...”.

Література

1. Затонский Д.В. Дюрренматт и детективы // Затонский Д.В. Зеркала искусства. — М., 1975.
2. Казарин Ю. В. Поэтический текст как система / Ю. В. Казарин. — Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 1999. — 208 с.
3. Durrenmatt, Friedrich. Theaterprobleme.-Zurich: Arche. - 1955. - S.205.
4. Käser R. Friedrich Dürrenmatt. Auf der Suche nach dem verlorenen Publikum // Vortrag zur Ausstellung "Hanny Fries. Dürrenmatt am Schauspielhaus Zürich. 2007.

5. Дюрренматт Фридрих. Жизнь и произведения. Высказывания Фридриха Дюрренматта (видео). [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://web.mit.edu/21f.403/www/film.html>
6. Павлова Н. Послесловие к роману Ф. Дюрренматта “Правосудие” // Иностранная литература. 1988. — № 6. — С. 104.
7. Петров Ю.В. Мішина З.В. Засоби гротескного зображення персонажів у прозі Ф.Дюрренматта // Тези Всеукраїнської наукової філологічної конференції “Проблеми сучасної літератури та лінгвістики”. — Черкаси, 2000. — С. 17-18.